

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОЩУВАННЯ ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ

ТОКАР А. В., КАНД. ЕКОН. НАУК, ДОЦЕНТ,

КУЧЕР А. В., АСПИРАНТ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМ. В. В. ДОКУЧАЄВА

Розкрито результати досліджень конкурентоспроможності технологій виробництва озимої пшениці в аспекті підвищення конкурентоспроможності підприємств на ринку зерна.

The results of researches of competitiveness of production technologies of winter wheat in aspect of increase of competitiveness of the enterprises in the market of grain have been given.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на ринку зерна полягає, в першу чергу, в тому, що має місце низка суперечностей у розвитку зернової галузі, головна з яких, на наш погляд, полягає в тому, що, не зважаючи на посилення конкуренції та підвищення вимог до конкурентоспроможності, досягнутий її рівень не відповідає сучасним умовам господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення та підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання в аграрній сфері останнім часом досліджували відомі економісти–аграрії М. Ф. Кропивко, В. Я. Месель–Веселяк, П. Т. Саблук [1–2] та ін. Проте невирішеною залишається проблема визначення конкурентоспроможності технологій вирощування озимої пшениці в окремих регіонах.

Формулювання цілей статті. З огляду на сказане, метою даної публікації стало висвітлення результатів дослідження конкурентоспроможності технологій вирощування озимої пшениці на прикладі підприємств Полтавської області.

Виклад основного матеріалу. Вирішення поставленої мети здійснювалося в кілька етапів. Спочатку було визначено набір технологій, за якими вирощується озима пшениця в підприємствах зони Лісостепу України, куди й входить Полтавська область. Для цього було використано технологічні карти, що розроблені колективом учених ХНАУ ім. В. В. Докучаєва [3]. Вказані технологічні

карти передбачають такі технології вирощування зернових культур: адаптивна, ресурсозберігаюча, інтенсивна, а також технології передових підприємств, зокрема, таких як ПП «Агроекологія» Шишацького району Полтавської області, яке вже багато років здійснює безплужний обробіток ґрунту, не використовує мінеральних добрив і, як наслідок – вирощує екологічно чисту продукцію та Агрофірма «Пісчанська» Красноградського району Харківської області. Наступним кроком нашого дослідження був розрахунок нормативної собівартості 1 т озимої пшениці (табл. 1).

Слід підкреслити, що було визначено нормативні витрати в розрахунку на 1 га та на 1 т продукції, причому, розрахована, як виробнича, так і повна собівартість. Витрати на збут визначені на основі фактичного співвідношення повної собівартості 1 т озимої пшениці до її виробничої собівартості, що склалося в середньому по підприємствах Полтавської області.

Таблиця 1

Розрахунок нормативної собівартості 1 тонни озимої пшениці за різних технологій її вирощування, 2010 р.

Елементи витрат	Адаптивна		Ресурсо–зберігаюча		Інтенсивна	
	витрати на 1 га		витрати на 1 га		витрати на 1 га	
	у натураль- ному виразі	у вартісному виразі	у натураль- ному виразі	у вартісному виразі	у натураль- ному виразі	у вартісному виразі
1	2	3	4	5	6	7
Затрати праці, люд.-год.	4,10	92,10	4,82	109,40	5,8	132,20
Насіння, кг	220	330,00	220	330,00	220	330,00
Мінеральні добрива, кг	120	189,60	220	489,60	420	1089,60
Засоби захисту рослин	–	57,40	–	87,40	–	104,00
Пально–мастильні матеріали, кг	50,71	269,90	57,29	304,30	67,64	359,00
Амортизація	–	357,40	–	363,00	–	379,20
Поточний ремонт	–	238,20	–	242,00	–	252,80
Транспортні витрати, т/км	15,4	24,60	21,0	33,60	27,4	43,80

Оренда землі	–	300,00	–	300,00	–	300,00
Інші матеріальні витрати	–	15,60	–	19,60	–	26,90
Загальновиробничі витрати	–	157,50	–	197,90	–	271,70
Страхові платежі	–	83,80	–	105,70	–	145,50
Всього витрат: на 1 га	–	2116,2 0	–	2582,5 0	–	3434,7 0
на 1 тону основної продукції	–	783,78	–	698,00	–	686,90
Витрати на збут, %	23, 8	503,66	23,8	614,63	23,8	817,46
Всього витрат на виробництво товарної продукції	–	2619,8 6	–	3197,1 3	–	4252,1 6
Повна собівартість 1 тону	–	970,32	–	864,09	–	850,43
Затрати праці, люд.-год.	4,2	102,90	2,9	65,60	1,86	37,90
Насіння, кг	220	330,00	240	360,00	240	360,00

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
Мінеральні добрива, кг	40*	1600,0 0	240	546,00	240	546,00
Засоби захисту рослин	–	54,00	–	72,00	–	72,00
Пально-мастильні матеріали, кг	47, 69	252,9	28,73	151,10	21,02	112,80
Амортизація	–	315,00	–	199,90	–	361,40
Поточний ремонт	–	210,00	–	133,30	–	241,00
Транспортні витрати, т/км	19, 8	31,70	19,0	30,40	19,2	23,8
Оренда землі	–	300,00	–	300,00	–	300,00
Інші матеріальні витрати	–	29,00	–	15,60	–	17,50
Загальновиробничі витрати	–	292,50	–	157,40	–	177,30
Страхові платежі	–	160,10	–	91,60	–	94,40
Всього витрат: на 1 га	–	3678,2 0	–	2122,9 0	–	2344,2 0
на 1 тону основної продукції	–	994,10	–	624,4	–	689,50
Витрати на збут, %	23, 8	875,41	23,8	505,25	23,8	557,92
Всього витрат на виробництво товарної продукції	–	4553,6 1	–	2628,1 5	–	2902,1 2

Повна собівартість 1 тонни	–	1230,70	–	772,99	–	853,56
----------------------------	---	---------	---	--------	---	--------

*органічні добрива, тонн.

Окремі вихідні дані, що прийнято в розрахунках, наведено в табл. 2.

Наступним етапом нашого дослідження стала власне оцінка конкурентоспроможності технологій вирощування озимої пшениці, для чого було використано розроблену нами індикаторну методу [4, 5]. У якості індикаторів слугували такі показники: трудомісткість 1 ц; урожайність; повна собівартість 1 ц; рівень рентабельності; маса прибутку на гектар.

Перші три індикатори були взяті із розрахунків нормативної собівартості, а решта визначена на основі цих даних. З огляду на те, що згідно із законами ринку ціна реалізації продукції формується попитом і пропозицією, а товаровиробники на неї практично не можуть впливати, то логічним буде припущення, що реалізаційну ціну можна взяти для розрахунків однаковою при різних технологіях. Але при цьому слід мати на увазі, що рівень цін істотно залежить від якості зерна. Щодо досліджуваних технологій, то логічним буде припущення про те, що якість зерна озимої пшениці, за інших рівних умов, буде однаковою, крім технології ПП «Агроекологія», згідно з якою вирощується екологічно чиста продукція.

Таблиця 2

Вихідні дані для розрахунку нормативної собівартості 1 тонни озимої пшениці за різних технологій її вирощування

Показники	Технологія адаптивна	Технологія ре-сурсозберігаюча	Технологія інтенсивна	Технологія «агроекологія»	Технологія піщанська після сої	
					техніка вітчизняна	техніка іноземна
Урожайність пшениці, ц/га	27,0	37,0	50,0	37,0	34,0	34,0
Середньомісячна мінімальна оплата праці, грн	888,00	888,00	888,00	888,00	888,00	888,00
Вартість 1 ц насіння, грн	150,00	150,00	150,00	150,00	150,00	150,00
Середня вартість 1 ц мінераль-них добрив (без ПДВ), грн	158,00	222,55	259,40	40,00*	227,50	227,50

Середня вартість 1 ц ПММ (без ПДВ), грн	532,24	531,16	530,75	530,30	526,00	536,63
Вартість 1 т/км, грн	1,60	1,60	1,60	1,60	1,60	1,60

*органічні добрива, тонн.

Як свідчать дослідження, ціни на органічну продукцію, як правило, є вищими на 30–40 %, особливо за кордоном, де, по–перше, купівельна спроможність споживачів значно вища; по–друге, виробництво органічної продукції регулюється законодавством. В Україні поки–що цього немає, тому і з ринком збуту екологічно чистого зерна озимої пшениці за вищими цінами значно складніше. Тому в ПП «Агроекології» основна частина зернових іде на годівлю худоби, в першу чергу корів, у раціоні яких використовуються тільки натуральні корми без різного роду синтетичних добавок, що дозволяє підприємству виробляти й реалізовувати екологічно чисте молоко гатунку «екстра» за цінами, які забезпечують господарству достатньо великі прибутки.

З огляду на сказане, в даному дослідженні нами прийняті однакові ціни (1500 грн/т) для всіх технологій вирощування озимої пшениці, хоча в перспективі, очевидно, що ціни на екологічно чисту продукцію будуть значно вищими за середній їх рівень. Результати оцінки конкурентоспроможності технологій вирощування озимої пшениці наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Матриця визначення конкурентоспроможності технологій вирощування озимої пшениці, 2010 р.

Показники	Технологія адаптивна	Технологія ресурсозберігаюча	Технологія інтенсивна	Технологія «агроекологія»	Технологія пісчанська після сої	
					техніка вітчизнян	техніка іноземна
Урожайність пшениці, ц/га	27,0	37,0	50,0	37,0	34,0	34,0
Ранг	4	2	1	2	3	3
Трудомісткість 1 ц, люд.–год.	0,15	0,13	0,12	0,11	0,08	0,05
Ранг	6	5	4	3	2	1
Повна собівартість 1 ц, грн	97,03	86,41	85,04	123,07	77,30	85,36
Рівень рентабельності, %	54,6	73,6	76,4	21,9	94,0	75,7

Ранг	5	4	2	6	1	3
Маса прибутку на гектар, грн	1430 ,2	2352 ,8	3248 ,0	996, 41	2471 ,8	2197 ,8
Ранг	5	4	2	6	1	3
Сукупний ранг	20	15	9	17	7	10
I Ік	0,00	0,38	0,85	0,23	1,00	0,77

Отже, як показали розрахунки інтегрального індикатора конкурентоспроможності (I Ік), на сучасному етапі розвитку зерновиробництва, найконкурентоспроможнішою можна вважати технологію виробництва озимої пшениці Агрофірми «Пісчанська» при застосуванні вітчизняної техніки, а другу позицію займає інтенсивна технологія. Найменш конкурентоспроможною виявилася адаптивна технологія, але вона також є конкурентоспроможною, оскільки може забезпечувати прибуткове виробництво зерна. При цьому треба мати на увазі, що визнання більш конкурентоспроможними одних технологій не дає підстав стверджувати, що не слід використовувати інші, менш конкурентоспроможні технології вирощування озимої пшениці. Це пов'язано із системою чинників, серед яких провідне місце належить рівню наявного ресурсного забезпечення, тобто, якщо підприємство має дуже низький рівень забезпеченості, передусім, фінансовими ресурсами, то для нього прийнятною буде адаптивна технологія, а в міру нарощування ресурсного потенціалу можна перейти на інтенсивну технологію вирощування озимої пшениці.

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що конкурентоспроможність підприємств на ринку зерна пшениці істотно залежить від тієї технології, за якою конкретні суб'єкти господарювання вирощують озиму пшеницю. Нині найбільш конкурентоспроможною є технологія вирощування озимої пшениці Агрофірми «Пісчанська» при застосуванні вітчизняної техніки, а найменш конкурентоспроможною – адаптивна технологія, досить висококонкурентоспроможною виявилася інтенсивна технологія. У перспективі заслуговує на особливу увагу досвід ПП «Агроекологія» Шишацького району Полтавської області, яке вже протягом багатьох років вирощує екологічно чисту продукцію. Але конкурентоспроможність підприємств на зерновому ринку також залежить від конкурентоспроможності сортів озимої пшениці, які використовують сільськогосподарські підприємства, що потребує окремого дослідження в перспективі.

Література.

1. Месель–Веселяк В. Я. Напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва / В. Я. Месель–Веселяк // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 7–14.
2. Саблук П. Т. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П. Т. Саблук, М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 3–12.
3. Технологічні карти і витрати на вирощування зернових культур в умовах Лісостепу / Розробн. : М. Д. Євтушенко, Ю. В. Бубонний, В. Ф. Пащенко та ін. ; За ред. Ю. В. Бубонного, М. Д. Євтушенка, В. Ф. Пащенко та ін. – Харків : ХНАУ, 2006. – 493 с.
4. Токар А. В. Індикаторна оцінка рівня конкурентоспроможності виробництва зерна на Полтавщині / А. В. Токар, А. В. Кучер // Вісник ХНАУ. Серія «Економіка АПК і природокористування». – 2008. – № 7. – С. 142–151.
5. Кучер А. В. Конкурентоспроможність виробництва зерна на Полтавщині : оцінка та напрями підвищення / А. В. Кучер // Економічна стратегія розвитку підприємств : колективна монографія / За заг. ред. д. е. н., проф. В. К. Данилка. – Житомир : ЖДТУ, 2009. – С. 166–172.